

Hovsep Hayreni – SOYKIRIMIN 107. YILINDA ÖZÜR BEKLEYEMEYEN YENİ CÜRÜMLERE KARŞI UYARICI OLMAYI GÖREV BİLMELİYİZ

Posted on 23/04/2022

Ermeni Soykırımı yalnız bir halkın değil, bir vatanın da yok edilişiydi. Tarihsel Ermenistan'ın Batı bölümünü haritadan silenler, bugün Doğu bölümündeki Artsakh (Karabağ) başta olmak üzere, Syunik'i ve bütün Ermenistan'ı da ilhak etmek ve Ermeni halkından arındırmak istiyorlar.

Bu 24 Nisan için Artı Tv'nin Tarihin İzinde programına konuk oldum, Ayşe Hür ve Erdoğan Aydın'la yaptığımız söyleşide 1878'den itibaren gündemde olan Ermeni halkının reform talepleri ile 1915 Ermeni soykırımı arasındaki bağı irdeledik. Tek faktör o değildi, ama başka konulara geçme imkanı bulamadığımız için söyleşi onunla sınırlı kaldı. Orada fırsat bulamadığım şeyleri bu makalede dile getirmeye çalışacağım.

Ermeni halkının yok edilişinde onun talep ettiği reformlardan ve bir özerklik ihtimalinden kurtulma isteği kadar, Pantürkist yayılma siyaseti ve Turan planlarının da rolü vardı. Orta Asya'ya kadar genişlemeyi tasarlayan İttihatçılar, ilk elden birleşmeyi amaçladıkları Azerbaycan ile kendi aralarındaki Ermenistan'ı yutmak istiyordu. İçeride dönük proje asimile edilemez toplulukların imhasıyla bir ulus-devlet yaratmak, dışarıya dönük proje de şansları elverirse doğuya doğru genişleyip yeni bir imparatorluk kurmaktı. Ermeni halkı ve Ermenistan her iki durumda hedefti.

Yüz yıl önceleri bir kaç denemesini yaptıkları, her defasında farklı etkenlerle kesintiye uğramış olan Turan projesini, uzun süren zorunlu bir ertelemeden sonra 2020 yılındaki son

saldırıyla yeniden canlandırdılar.

Türkiye ve Azerbaycan'ın ortak saldırısıyla başlayıp 44 gün sonra Rusya'nın araya girmesiyle duran İkinci Karabağ (Artsakh) Savaşı belleğimizde çok taze. Ermeni tarafına büyük kayıplar yaşatan ve geleceğini daha da güvensiz hale getiren o savaş Rusya'nın göz yumması ile açılmıştı. Arzu ettiği durum hasıl oluncaya kadar saldırıya yol veren ve ancak ondan sonra dur diyen Putin, taraflara kabul ettirdiği ateşkes şartlarını da Erdoğan'la son günlerde telefon görüşmesi yaparak oluşturmuştu.

Bu yıl Ukrayna Savaşı'nın yarattığı elverişli ortamdan istifade, Rusların göz yumduğu Azerbaycan güçleri daha cüretli bir saldırganlık içine girdi. Kurt dumanlı havayı sever demişler. Savaşların soykırımlar için biçilmiş kaftan olduğunu tarihten biliyoruz.

Tarih yalnızca geçmişte kalmış olaylar manzumesi değildir. Yaşanmaya devam eden, ileriye dönük etkileri olan ve daha önemlisi devrevi olarak benzer sonuçlar üretebilen dinamik, öğretici ve uyarıcı bir şeydir.

Bu savaşta oynadığı aktif rol nedeniyle Türkiye'ye ve barışçı çözüm yolundan çıktığı için Azerbaycan'a kimse tavır almadı. İşledikleri savaş suçları yanlarına kâr kaldı. Ateşkes şartlarını Rusya'nın istediği gibi sağlamasına da Batılı devletler itiraz etmedi. Böylece Ermenistan ve Artsakh saldırı karşısında yapayalnız kaldığı gibi, sonrasında yine tek yanlı Rusya'ya mahkum oldu ve güvenlik sorununu kimseye anlatamadı.

Şimdi yaşanan Ukrayna savaşında bir yandan NATO üyesi ve Ukrayna'nın destekçisi, bir yandan da Rusya ile bağlarını kopartmayan ve ikili oynama çabasını sürdüren konumuyla Türkiye, arabuluculuk konusunda hiç de şaşırtıcı olmayan bir şekilde öne çıkmış bulunuyor.

Daha yakın zamana kadar Avrupa Birliği'nin kurumları ve tek tek ülke liderleriyle atışma içinde olan, onlara yönelik külhanbeyi çıkışlarıyla bir hayli tepki çeken ve suyunun

ısıtıldığını da hisseden Erdoğan, şimdi tekrar prim yapıyor. Zira Batı dünyası Türkiye'nin jeopolitik açıdan vazgeçilmezliğini bir kere daha keşfederek ona verdiği önemi teyit ettikçe, onun başındaki liderin en az Putin kadar despot ve eski imparatorluk gücüne kavuşma heveslisi oluşunu görmezden geliyor. Hoş, bu gerçekliğe karşı daha önceleri de hafif rahatsızlık beyanları dışında bir tavır alan yoktu, ama son durumda artık en eleştirel gözüken Fransa ve Hollanda liderleri dahi gönül alıcı olma yoluna girdiler.

Geçenlerde Artı Gerçek'teki köşesinde Doğan Özgüden "Devr-i Süleyman'dan Devr-i Tayyip'e" başlıklı yazısıyla bu dönüşümün çok iyi bir tasvirini yapmış ve eski soğuk savaş döneminde olduğu gibi yeni dönemde de Türk faşizminin batıdan azami toleransı göreceğine dair kanaatini not etmişti.

Daha sonra aynı yerde uluslararası ilişkiler uzmanı Steven Cook'un çeviri makalesi, "Ukrayna Savaşı Erdoğan'ın Başka Bir Şansı Mı?" sorusuna yanıt veriyor ve devlet olarak Türkiye'nin kredibilitesi gibi, lider olarak Erdoğan'ın prestijinin de yükseleceğini tahmin ediyor. Bunda akıllı politikadan çok bulunduğu konumun şans getirmesine dikkat çeken yazar "Bazen şanslı olmak akıllı olmaktan daha iyidir" diyor.

Kabul etmek gerekir ki akıllı oynamayı da biliyorlar. Fırsat yaratma ve önüne çıkan fırsatları değerlendirmede Türk diplomasisinin tarihsel deneyiminden gelen kurnaz taktikleri de önemli rol oynuyor. Ama her kritik dönemde onun kazançlı çıkmasını sağlayan en temel faktör, jeopolitik açıdan ona büyük şans getiren stratejik konumudur.

Özellikle son 150 yıl zarfında Türkiye bunun muazzam faydalarını görmüştür. İster Çarlık, ister Sovyet yönetimi, isterse onun çöküşünden sonra olsun, Rusya ile Batı arasında çekişmenin kızıştığı her dönem Türkiye'nin konumu onun değerini arttıran, dikkate alınmasını sağlayan, bazen de iki taraf arasında git-gel yaparak her ikisinden tavizler koparmasını mümkün kılan doğal bir koz olmuştur.

İnsanların hayatında olduğu gibi, devletlerin ve ulusların hayatında da bazen beklenmedik olaylar şans döndürücü olur. Türkiye açısından bunun en çarpıcı örneği yenilgiye gittiği 1. Dünya Savaşının sonuna doğru Rusya'daki Ekim Devrimi'nin yeni bir denklem yaratması olmuştur. Sovyet yönetimi Çarlık Rusya'sının savaş siyasetine ve gizli anlaşmalarına son verip bütün cephelerden Rus ordusunu çekmekle Türkiye'nin hem Batı Ermenistan'ı yeniden işgaline, hem de İstanbul'u elde tutmasına objektif bir olanak sunmuştur.

Ondan sonra Batılı devletlerin Sovyet Rusya'yı kuşatma ve çökertme çabasına karşılık onun da kendine dost ve müttefikler aradığı sırada, komünizme zerre kadar sempatisi olmayan, tersine ondan nefret eden İttihatçı ve Kemalist Türkler kızıl maskelere bürünüp dostluk raconu keserek Sovyet Rusya'dan maddi yardım ve politik destek görüp Batılı devletlerle pazarlıkta ellerini güçlendirmeyi ve Sevr Antlaşması'nı Lozan'la değiştirmeyi başardılar. Bu arada ilki başarısızlığa uğramış olan Turan planlarının yeni denemelerini de yaptılar, fazla ileri gidemedilerse de Kars-Ardahan bölgesini yeniden ilhak edebildiler. Nahçıvan ile Dağlık Karabağ'ın da Azerbaycan'a bağlanmasını sağladılar.

Bunların hepsi Türkiye'nin işgal ettiği genel coğrafi konum sayesinde oldu. Sovyetler açısından da Boğazlar ve deniz yolları önemliydi. Yanı başında İngiltere'nin bir saldırı üssü olmasın, ayrıca ekonomik bakımdan abluka altına alınmasın diye Sovyet yönetimi Kemalistlere istedikleri her tavizi verdi ve Ermenistan'ın hayati bazı haklarını kurban etti.

Buna rağmen Türkiye yine Batı'nın bağlaştığı oldu ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da ABD liderliğinde NATO'nun SSCB sınırındaki en büyük askeri karakoluna dönüştü. Soğuk savaşın sonunda Varşova paktı dağılıp NATO yerinde kalır ve genişlerken Türkiye yine Batı'nın bağlaştığıydı. Erdoğan yönetiminin yeni Osmanlıcı ve Turancı yayılma emelleriyle dışarda yeniden aktifleştiği son on yılda ABD ve AB ile olduğu gibi Rusya'yla da flört etmesi yine onun sahip olduğu stratejik konum sayesinde oldu. Yüz yıl öncesine göre çok daha büyük nüfusa ve güçlü bir orduya sahip olması bu avantajını katlayan bir başka faktördü.

Böylece Suriye'den Libya'ya, Irak'tan Kafkasya'ya, Doğu Akdeniz ve Yunan adalarına kadar dört bir yana saldırı, müdahale, tehdit ve tacizde bulunan bir lider, hem Batı'yla, hem de Rusya'yla çekişmeli bir dostluk ve çelişkili ittifak ilişkileri geliştirmeyi başardı. Yüz yıl önceki rol modeli olan M. Kemal'in Lenin'le ilişkilerini taklit ederek Putin'le özel istişaresini derinleştiren Erdoğan, bunun en büyük yararını da bir buçuk yıl önceki Karabağ savaşında gördü.

Şimdi bir yandan Batı'nın başlaştığı, bir yandan Rusya'nın dostu olarak yine her ikisinden yararlanma esasına dayalı kıvrak diplomasi oyunlarını sürdürürken, Ukrayna ile Rusya arasında arabuluculuk gibi önemli bir rolü de kapmakla bir kere daha herkes için "muteber" oluyor. Bu durum içerde Erdoğan'ın sallantılı iktidarını bir süre daha berkitmesine olduğu gibi, dışarda yeni ataklar yapmasına da imkan sunuyor.

İşte son olarak Türk ordusunun Irak Kürdistan Federe Devleti topraklarına girip askeri hareket yürütmesi bu şartlarda gelişen bir şeydir. Kaç yıldır Suriye'nin kuzeyindeki Kürtlerin özerk yaşam alanlarına yaptıkları tecavüz ve işgal hareketleri orada nüfus dengelerini Kürtler aleyhine değiştirmeyi de hedefliyordu. Nitekim bunu Afrin'de önemli ölçüde başardılar. Bugün Kobane'yi de bombalamaya başlamışlar. Orayı düşürmek ve fiili Kürt özerkliğini dağıtmak istiyorlar. Aynı anda hem Irak, hem Suriye Kürt bölgelerine saldıran Türkiye'ye yine kimse ses çıkartmıyor.

Güney'de Kürdistan parçalarına, doğuda Ermenistan bölgelerine yönelik işgal ve ilhak siyasetini yürütmede Türkiye'nin bakacağı iki şey, konjonktürel ortam ve büyük devletlerin tutumudur. Son Ukrayna örneğinde Rusya'ya takınılan tavır ve yaptırımların benzeriyle karşılaşmayacağını anladıktan sonra, bazı hükümetlerin bazen eleştirel söz söylemesinden çekinecek değildir.

Gerek Ermenistan, gerekse Kürdistan bölgelerinin güvenliği biraz da son savaşla değişen dünya dengelerinin nasıl bir hal alacağına bağlıdır. Bu konudaki belirsizlik muhtemel

gelişmelerin kestirilmesini de zorlaştıran bir faktör. Rusya'nın yalnız yaptırımlara maruz kalması değil, BM Güvenlik Konseyi, AGİT Mins Grubu gibi önemli kuruluşlardan dışlanma ve izole edilme riskiyle karşılaşması özellikle Ermenistan açısından durumu çetrefilli kılıyor. Bulunduğu pozisyon ve güvenlik riskleri nedeniyle Rusya'ya bağımlılığı devam eden Ermenistan ve Artsakh'ın, Rusya tarafından gerçekte korunmadığı halde, Batılı devletler tarafından da onun müttefiki sayılarak büsbütün desteksiz bırakılma ihtimali vardır. Mali-ekonomik, askeri ve teknolojik zayıflık nedeniyle kendi güvenliğini sağlamaktan yoksun durumda iken, Batılı devletlere güvenerek Rusya'dan ani ve kesin bir kopmayı tabii göze alamaz. İki taraf arasında dengeli bir siyaset izleyerek komşularıyla ihtilaf konularında kendi lehine sonuçlar çıkartması ise hiç kolay değil. Çünkü Türkiye ve Azerbaycan'ın sahip olduğu büyük avantajlardan yoksun ve onlarla ihtilaf konularında büyük devletlerin desteğini alması hep problemlili olacak durumdadır.

Geçen 150 yıllık tarih boyunca Ermeni halkının yaşadığı trajediler ve uğradığı mağduriyette büyük devletlerin sorumluluğu çok fazladır. Osmanlı devletinde Ermeni sorununun politik gündeme yerleşme ve uluslararası diplomasiye girme tarihi olarak 1878'i baz alırsak, oradan 1923'e kadar geçen ilk 45 yıl o devletin bünyesindeki Ermeni halkının öğütülmesi ve yok edilmesine hizmet etmiş, müdahil devletler arasındaki çıkar çatışmaları hep Türkiye'nin işine yaramış ve Ermeni halkı her defasında bir başka devlet tarafından kurban edilmiş veya satışa getirilmiştir. 1918'de uç alan ve son 100 yıl zarfında ayrı bir çatışma konusu olan Dağlık Karabağ (Artsakh) sorunuyla yeni trajediler devam ediyor.

Gelinen noktada Ermenistan ve Artsakh'ın durumu hiç iç açıcı değil. Batı Ermenistan ve Kilikya'nın kaybından yüz yıl sonra, Doğu Ermenistan ve Artsakh da Türk tehdidi altındadır. Soykırım cürmüyle yüzleşmeyen ve hesabını vermeyen bir devlet, inkarcılığı zehir zemberek sürdüren bir gelenek, eski ve yeni amaçları için fırsat düştüğünde aynı cürümleri yine işlemekten kaçınmaz. Milliyetçi ve muhafazakar çoğunluğun desteğini de alarak gözünü yine karartabilir.

1915'in günahlarıyla yüzleşme ve hesabını verme meselesi, kurban halkların adalete olan susuzluğunu giderme yanında yeni cürümlerin önlenmesi için de gerekli ve elzemdir.

107 yıl önceki cürümde işin Turan boyutunu bir yana bırakıp yalnız Ermenilerin özerklik isteminin bir gün ayrılığa yol açabileceğinden hareketle o caniliğe başvurulduğunu varsaysak bile, cezasızlığın nelere yol açtığı ve daha nelere yol açabileceği açıktır. Toplumlar veya uluslar arasındaki ilişkide kimse kimsenin eşi değil ama, teşbihte hata olmaz diyerek olayı bireysel baza dökersek; bir adamın karısı kendisinden ayrılmak istiyor diye onun kanına girmesi ve cürmünün cezasız kalması ne ise, bu da odur. Aynı kişi yeni cinayetler işlemeye de yatkın olur.

Hatırlamak, yüzleşmek, hesap sormak salt bir yürek soğutma veya vicdan sağaltma işi değil, aynı zamanda yeni suç üretimine karşı bir önlemdir. Geçmiş sorgulamakla sınırlı bir etkinlik de yeterli değil. Hele şimdi, özellikle dünyanın yaygın bir savaş ve kriz trendine girdiği aşamada, Türkiye gibi tarihten suçlu olarak gelen ve cezasız kalan bir devletin muhtemel yeni hamlelerine karşı uyarıcı olmak ayrı bir gereklilik.

Bir daha hiç bir devletin ve toplumun soykırımı yeltenmeyeceği dünya şartları için, her yerde hakim olacak hukuk ve etik değerleri için mücadeleye devam!..

24 Nisan 1915 günü tutuklanıp ölüme götürülen Ermeni aydınlarını, soykırımın tüm kurbanlarını, Ermeniler yanında Asuri-Süryani, Pontos-Rum, Ezdi-Kürt-Kızılbaş-Zaza halklarının yitik canlarını ve yakın zamanda o aydınlar gibi hedeflenen Hrant Dink'i ve 24 Nisan 2011 günü yüzleşme çağrılarına inat soykırımın nasıl sürdürüldüğünü simgelemek üzere çok hain bir cinayete kurban edilen Sevak Balıkçı kardeşimizi saygıyla anıyorum.